

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(повна назва вищого навчального закладу)
Факультет/інститут геолого-географічний
Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Меліорація в Україні – історія, сучасний стан, перспективи
(назва навчальної дисципліни)
Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)
Спеціальність 106 Географія
(код і назва спеціальності (тей)
ОНП Географія
(назва спеціалізації (тей)

Розробник:

Біланчин Ярослав Михайлович – кандидат географічних наук, доцент, зав. кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру;

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 1 від “30” серпня 2019 року

Завідувач кафедри

Біланчин Я.М.

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від 4 вересня 2019 р.

Голова НМК

(підпис)

Біланчин Я.М.

Вступ

Навчальна програма дисципліни “Меліорація в Україні – історія, сучасний стан, перспективи” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова спеціальності 106 Географія спеціалізації Біогеографія та географія ґрунтів

Предметом вивчення навчальної дисципліни є

меліорація в Україні як один із найефективніших прийомів поліпшення умов природно-господарського середовища, властивостей і рівня родючості ґрунтів і земель та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва; історія меліорації в Україні, способи і технології проведення та ландшафтно- і ґрунтово-екологічні наслідки; сучасний стан і перспективи меліорації в нашій державі.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Природно-екологічні і господарсько-економічні передумови та історія меліоративного будівництва в Україні.

2. Сучасний стан ґрунтів і земель масивів зрошення і масивів осушення України та перспективи їх подальшого використання і підвищення еколого-економічної продуктивності.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни є розширення й осучаснення знань здобувачів освітнього ступеня доктора філософії (аспірантів) про меліорацію як один з найефективніших прийомів поліпшення умов природно-господарського середовища, властивостей і родючості ґрунтів і земель та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, історію і масштабність меліоративного будівництва в Україні, її ефективність і ґрунтово-екологічні наслідки та сучасний стан меліорованих земель загалом, і на цій основі формування системи компетентностей майбутніх науково-педагогічних працівників щодо попередження негативних наслідків меліорації земель та підвищення її ефективності.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- поглиблення і закріплення теоретичних і практичних знань аспірантів про меліорацію як найефективніший прийом поліпшення умов природно-господарського середовища, властивостей і родючості ґрунтів і земель та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва;

- оновлення і поглиблення знань про класифікацію меліорацій, потребу і доцільність меліорації природних умов, ґрунтів і земель України, історію і площі їхнього меліоративного освоєння у попередні роки;

- осучаснення знань аспірантів про водні (осушувальні і зрошувальні), ґрунтозахисні (протиерозійні), землевідновні (рекультивацийні), хімічні і культуртехнічні меліорації, способи і технології їхнього проведення;

- оновлення і поглиблення знань про ефективність меліорацій, їхні ґрунтово-екологічні наслідки та сучасний стан меліорованих земель в Україні;

- примінення отриманих знань у вирішенні конкретних проблем і завдань ефективного використання меліорованих земель чи поліпшення стану меліорованих у попередні роки ґрунтів і земель;

- набуття і вдосконалення досвіду проведення оцінки стану ґрунтів і земель.

Додатковими **завданнями** вивчення дисципліни є:

- рекомендація до впровадження результатів власних досліджень на масивах меліорації у практику ефективного екологобезпечного землекористування;

- формування завдань та умінь ведення моніторингу стану природно-екологічних умов території, ґрунтів і земель масивів меліорації;

- стимулювання самовдосконалення шляхом самоосвіти майбутніх фахівців спеціалізації Біогеографія та географія ґрунтів спеціальності 106 Географія.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування в аспірантів наступних **компетентностей** або їх елементів:

а) загально–професійні: (КЗП): – здатність засвоювати базові уявлення про філософію довкілля та основи раціонального природокористування і охорони природи (КЗП.08);

б) спеціалізовано–професійні: (КСП): здатність оцінювати вплив антропологічного фактора на довкілля (КСП.02); здатність засвоювати поглиблені знання про довкілля та основи раціонального природокористування і охорони природи (КСП.06).

Очікувані результати навчання. В результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти повинні

знати:

- основи теорії і практики меліорації, її завдання і потенційні можливості, класифікацію меліорацій;

- історію і масштаби меліорацій в Україні у попередні роки;

- основи водних (осушувальних і зрошувальних), ґрунтозахисних (протиерозійних), землевідновних (рекультивацийних), хімічних (вапнування і гіпсування ґрунтів) та культуртехнічних меліорацій, способи і технології їхнього проведення;

- ефективність меліорацій в Україні, їхні ґрунтово-екологічні наслідки та сучасний стан меліорованих у різні роки ґрунтів і земель;

- стратегію заходів щодо раціонального використання меліорованих ґрунтів і земель, їх охорони та підвищення родючості, в т.ч. і нині виведених з меліорації;

- основні завдання моніторингу стану природно-господарського середовища, ґрунтів і земель масивів меліорації, в т.ч. в умовах припинення меліорації;

вміти:

- практично застосовувати отримані знання при обґрунтуванні потреби і доцільності конкретної території, її ґрунтів і земель у меліорації, способу і технології її проведення;

- визначити дозу меліоранта для кислих і солонцюватих ґрунтів;

- оцінити іригаційну якість поливної води та спрогнозувати можливі зміни ґрунтів при зрошенні цією водою;

- обґрунтувати систему заходів щодо запобігання негативних процесів у ландшафтах і ґрунтах в умовах меліорації, ліквідації наслідків таких процесів та підвищення їхньої продуктивності, в т.ч. і в умовах припинення меліорації;

- обґрунтувати потребу і завдання моніторингу стану природно-господарського середовища та ґрунтів і земель меліоративної системи, в т.ч. і в умовах припинення меліорації;

- готувати звіти, доповіді та наукові статті за результатами досліджень ефективності меліорації та оцінки стану ґрунтів і земель в умовах меліоративного використання чи припинення такого використання.

Програмними результатами навчання є: - знати й пояснювати сутність наукових засад філософії довкілля та основ природокористування й охорони природи, концепції стійкого (відновлюваного) розвитку, знати класифікації природних ресурсів, види природокористування; - за результатами аналізу інформації, що характеризує екологічну ситуацію, на підставі відомостей щодо структури об'єкта діяльності та його призначення визначати тактику діяльності, яка б забезпечувала стабільний розвиток життя на Землі; - вміти користуватися методиками екологічного аналізу наслідків впливу господарської діяльності на довкілля; вміти пропагувати серед населення уявлення про недопустимість негативного впливу людини на довкілля; -вміти проводити збір і систематизацію даних про стан навколишнього середовища на основі фондкових і картографічних матеріалів та результатів проведених досліджень з використанням ГІС-технологій; -володіти необхідними навичками аналізу, оцінки та оптимізації стану природно-господарського

середовища підконтрольної території, вміти розробити рекомендації з попередження негативних процесів та їх тенденцій і наслідків у природно-господарських системах, організувати їх практичне впровадження.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3,0 кредитів ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Природно-екологічні і господарсько-економічні передумови та історія меліоративного будівництва в Україні.

Тема 1. Вступ. Меліорація – поняття, значення, класифікація меліорацій. Потреба в меліорації умов природно-господарського середовища, ґрунтів і земель по зонах і регіонах України. Історія, масштаби сучасний стан і перспективи меліорацій в Україні..

Тема 2. Водні меліорації в Україні – осушення і зрошення земель, завдання, способи, технології та ефективність. Ландшафтно- і ґрунтово-екологічні наслідки осушувальних і зрошувальних меліорацій. Шляхи підвищення ефективності меліорацій та оптимізації ландшафтно- і ґрунтово-екологічної ситуації на масивах осушення і зрошення, в т.ч. в умовах припинення осушення і зрошення .

Змістовий модуль 2. Сучасний стан ґрунтів і земель масивів зрошення і масивів осушення України та перспективи їх подальшого використання і підвищення еколого-економічної продуктивності.

Тема 1. Основи ґрунтозахисних (протиерозійних) та землевідновних (рекультивацийних) меліорацій. Ерозія ґрунтів України, її види, ступені, географія та ґрунтово-екологічні наслідки. Протиерозійні меліорації, технології проведення та ефективність. Рекультивация земель – об'єкти, прийоми і технології. Господарське освоєння рекультивованих земель.

Тема 2. Основи хімічних та культуртехнічних меліорацій ґрунтів і земель України. Кислі ґрунти як об'єкт меліорації, визначення потреби та дози вапнування. Солонці і солонцюваті ґрунти як об'єкт меліорації, технології та ефективність їхнього гіпсування. Культуртехнічні меліорації – поняття, завдання, об'єкти і технології меліорації та господарське освоєння меліорованих земель.

3. Рекомендована література

Основна

1. Лозовіцький П. С. Меліорація ґрунтів та оптимізація ґрунтових процесів. Підручник. – Київ, 2014. – 528 с.
2. Зайдельман Ф. Р. Мелиорация почв. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 304 с.
3. Колпахов В. В., Сухарев И. П. Сельскохозяйственные мелиорации. – М.: Колос, 1981. – 328 с.
4. Аношко В. С. Мелиоративная география. – Минск: Высш. шк., 1987. – 255 с.
5. Балюк С. А., Ромащенко М. І., Сташук В. А. Наукові основи охорони та раціонального використання зрошуваних земель України. – К.: Аграр. наука, 2009. – 624 с.
6. Коломієць С. С., Турасва О. В. Еколого-економічні аспекти подальшого використання осушувальних земель гумідної зони // Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: колект. монографія. – Харків.: Смуґаста типографія, 2015. – С. 347-356.

7. Ромащенко М. І., Доценко В. І., Онопрієнко Д.М., Шевелєв О.І., Системи краплинного зрошення: навч. посібник. – Дніпропетровськ: ООО ПКФ Оксамит-Текст, 2007. – 175 с.
8. Чорноземи масивів зрошення Одещини: монографія / За наук. ред. Є. Н. Красєхи і Я. М. Біланчина. – Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2016. – 194 с.

Додаткова

1. Маслов Б. С. Комплексная мелиорация: становление и развитие. – М.: Изд-во Россельхозакадемии, 1998. – 280 с.
2. Мелиорация на Украине. – К.: Урожай, 1985. – 376 с.
3. Орошение на Одессине. Почвенно-экологические и агротехнические аспекты / науч. ред. И. Н. Гоголев, В. Г. Друзьяк. – Одесса: Ред. изд. отдел облуправления по печати, 1992. - 436 с.
4. Заходи з поліпшення еколого-агромеліоративного стану зрошуваних і вилучених зі зрошення земель Донецького регіону: рекомендації / За ред. С. А. Балюка. – К. : Аграр. наука, 2005. – 36 с.
5. Лісняк А. А. Вилучені зі зрошення землі: спрямованість ґрунтових процесів, оцінка агроекологічного стану та шляхи його поліпшення: автореф. дис.. ... канд. с.г. наук. – Харків, 2006. – 19 с.
6. Ванцовський А. А. Культура рису на Україні. – Херсон: Айлант, 2004. – 172 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Лозовіцький П. С. Меліорация ґрунтів та оптимізація ґрунтових процесів. Підручник. – Режим доступу: <http://cgo-sreznevskiy.kiev.ua/data/bis3/lozovckiy-p.s.-pdruchnik-meloracya-gruntv-ta-optimzacya-gruntovih-procesv.pdf>.

4. Форма контролю успішності навчання

Залік.

5. Методи діагностики успішності навчання

Поточне оцінювання усних відповідей аспірантів та винесених на самостійне опрацювання завдань; залік.

Примітки:

1. Програма навчальної дисципліни розробляється закладом вищої освіти. Програма навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь.
2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-професійної/освітньо-наукової програми.
3. Форма призначена для складання робочої програми навчальної дисципліни.
4. Зкладами вищої освіти можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення «Програми навчальної дисципліни» залежно від специфіки та профілю закладу вищої освіти.
5. Формат бланка – А4 (210×297 мм).